

Voortdurend kwam tijdens de internationale conferentie Ethics and Public Policy op 15 en 16 mei naar voren dat ethici en filosofen zich te weinig laten horen in het publieke debat. “Tegenargumenten als ‘te weinig tijd,’ en ‘te weinig mankracht’ mogen er niet toe leiden dat we onze verantwoordelijkheid ontlopen,” meende prof.dr. Dieter Birnbacher van de Heinrich Heine Universität Düsseldorf.

Ethici moeten zich meer laten horen

Voorzitter prof.mr. A. Soeteman van de VU gaf bij de opening aan waar de conferentie over ging. “Het noodlot van het openbaar bestuur is dat het moet omgaan met moreel heikele kwesties terwijl de ins and outs daarvan niet precies bekend zijn. Toch schreeuwt de samenleving om heldere regels. Dus moeten politici en ambtenaren wat. Liefst snel en met genoeg draagvlak. Wetenschappers, met name filosofen en ethici, kunnen hen daarbij helpen. Hoe partijen het beste kunnen samenwerken bespreken we op dit congres.

Oorverdovende stilte

Drs. C.J. Kalden, secretaris-generaal van het ministerie van LNV, illustreerde de positie van beleidsambtenaren. “LNV heeft regelmatig te maken met kwesties waarbij vragen over normen en waarden komen bovendrijven. Bijvoorbeeld: moet je met gehouden dieren anders omgaan dan met wilde dieren? En hoe moet je optreden als plotseling de vogelpest

uitbreekt? Als wij daar ethici bij inschakelen, dan zijn die te snel tevreden met de vragen die wij hen stellen. Ze zouden ons kritischer moeten benaderen om de echte onderzoeksvraag duidelijk te krijgen. Overigens moeten ook wij beleidsmakers daar meer in investeren. Daarna moeten de onderzoekers de ruimte krijgen om hun kritische antwoorden te geven.” Verder zei Kalden dat ethici meer moeten deelnemen aan maatschappelijke debatten. “Als tijdens de vogelpestcrisis de stallen uitpuilen verwacht ik hun visie in de kranten. Maar er heerst een oorverdovende stilte.”

Kalden vond dat ethici uiteindelijk vaak met goede resultaten komen, maar begreep dat het voor hen soms frustrerend is als politici andere afwegingen maken. “Alle voorstellen moeten nog door de politieke molen. Wij moeten niet alleen omgaan met pure ondernemers, en met boeren die wèl op de relatie met de natuur letten, maar ook met de toenemende invloed van Brussel en de Wereld Handelsorganisatie.”

NWO-voorzitter prof.dr. P. Nijkamp (links) opende het congres: “Ethisch onderzoek is van groot belang om beleid inzake ethische problemen goed te onderbouwen.

Prof.mr. A. Soeteman van de VU (rechts): “Het noodlot van het openbaar bestuur is dat het moet omgaan met moreel heikele kwesties terwijl we de ins and outs daarvan niet precies kennen.” (Foto's Anje Kirsch, Schiedam)

Drs. C.J. Kalden, secretaris-generaal van het ministerie van LNV: "Ethici komen uiteindelijk vaak met goede resultaten, maar ze moeten beseffen dat alle voorstellen nog door de politieke molen moeten."

Prof.dr. Veit Bader (UvA) besprak hoe wetenschappers hun beleidsadviezen democratischer en effectiever kunnen maken. "Allereerst siert de sociale wetenschapper bescheidenheid. Doordat de samenleving een complex en open systeem is kan hij ontwikkelingen niet goed voorspellen. De voorspellingen zelf bijvoorbeeld beïnvloeden de samenleving weer. Verder is elke wetenschap per definitie gekleurd. Onderzoekers bepalen zelf sterk hun resultaten, alleen al doordat zij de onderwerpen, modellen, theorieën

Prof.dr. Sören Holm, University of Manchester: "Ethici kunnen meer en beter het publieke debat zoeken. Maar inderdaad, dat kost tijd, geld en moeite." (Foto's Anje Kirsch, Schiedam)

geïnterpreteerd. En als onderzoekers al 'waarheden' vinden, dan is het de vraag wat daarvan overblijft. "Hoe kunnen wetenschap en bestuur dan optimaal samenwerken," vroeg Bader zich af. "In ieder geval moeten wetenschappers zich opstellen als gewone burgers en deelnemen aan het openbare debat. Ze moeten dat zelfs aanzwengelen. Daarbij kunnen zij prima terugvallen op hun onderzoek." De einddiscussie van het congres ging over de stelling: Ethici moeten primair nagaan of planning en beleid inzake nieuwe

“Wij moeten het publieke debat zoeken”

en methoden kiezen, en het moment waarop het onderzoek stopt.

Aanzwengelen

Onmiskienbaar passen ze hun keuzes aan de omstandigheden aan. Niet in de laatste plaats bij onderzoek dat de overheid betaalt, want die beïnvloedt de aanpak ook. Welke 'waarheid' kunnen ze dan vinden," vroeg Bader retorisch. Toch kan het openbaar bestuur volgens hem iets aan de onderzoeksresultaten hebben. Ook de politiek heeft zijn beperkingen. Ze moet in de arena van alle belanghebbenden snel met praktische, effectieve oplossingen komen voor acute kwesties, ook al is er wetenschappelijk nog te weinig over bekend. Daarom valt ze vaak terug op pragmatiek, ervaring, intuïtie, tactiek, et cetera. In die warboel van krachten worden wetenschappelijke resultaten gebruikt, misbruikt of verkeerd

technologieën wenselijk en toelaatbaar zijn, en niet of het grote publiek die zullen accepteren. Ethici die politiek en beleidsrelevant onderzoek doen in opdracht van de overheid, lopen het gevaar dat de overheid hen misbruikt om publieke zorgen te neutraliseren.

Afstemmen

Birnbacher was het met de stelling eens en noemde drie taken voor ethici. "Allereerst moeten we verkeerde redeneringen zichtbaar maken zodat het beleid consistent wordt. Verder moeten wij als mediator optreden tussen voor- en tegenstanders van nieuwe technologieën, want vaak begrijpen wetenschappers niet waarom het publiek negatief reageert. En tenslotte zouden we niet moeten meewerken aan heimelijk beleid." Bader en dr. René von Schomberg (EU-DG Research) vonden Birnbacher's

laatste punt te kort door de bocht. "Ethici moeten voorkomen dat ze zich beperken tot analyses en binnenkamerdiscussies. Ze moeten wel degelijk ook bijdragen aan effectieve oplossingen."

Prof.dr. Sören Holm (University of Manchester) merkte op dat menig ethicus alleen wil doen wat hem zelf interesseert. En als iemand dat betalen wil dan vindt hij het verder wel best. Dr. Dick Koelega (LNV) beaamde dat. "Niet alleen ethici maar ook andere wetenschappers zijn er zo op uit om onderzoek te doen dat ze niet eens de onderzoeksvraag verhelderen. Als wij als LNV dat niet expliciet doen gaan zij hun eigen gang. Toch moet de onderzoeksvraag aansluiten op het politieke probleem."

Onafhankelijk meepraten

Net als Kalden en dr. Jan Vorstenbosch (UU) constateerde Koelega dat ethici meer en actiever naar buiten moeten treden in het publieke debat. "Wij nodigen u uit. Stel u onafhankelijk op en laat u horen." Bader vindt dat ethici een kans gemist hebben door tijdens de MKZ en Vogelpestris niet naar voren te treden. "Waarom kunnen wij niet een andere rol spelen," vroeg hij iedereen. Prof.dr. Michiel Korthals (WUR) zei daar moeite mee te hebben. "Er is zoveel aan de hand dat ik moet kiezen waar ik mijn tijd instop. We zijn met te weinigen voor zo'n actieve rol."

Maar Birnbacher vond dat ethici niet voor de verantwoordelijkheid moet wegvluchten. Prof.dr. Margaret Urban Walker (Arizona State University) vond dat niet onredelijk, maar zat wel met de vraag hoe ethici een lang publiek debat met alle belanghebbenden moeten creëren. "Schrijf een briljant krantenartikel en het debat ontstaat vanzelf," antwoordde Vorstenbosch. Maar volgens Walker kan niet iedereen dat. Holm vond dat ethici meer en beter het publieke debat kunnen zoeken. "Maar inderdaad, dat kost tijd, geld en moeite."

Lex Linsen